

ISSN 1843-9845

nr. 5 - aprilie 2008

REVISTA AEPADO

număr special de Paște

www.aepado.ro

Asociația Europeană Pentru Apărarea Drepturilor Omului

Accesul la locurile sfinte

APETREI Alice-Mariana

Studenta anul IV

Facultatea de Drept, Universitatea Al.I.Cuza, Iasi

„Orice persoana are dreptul la libertate de gandire, de constiinta si de religie; acest drept include [...] si libertatea de a-si manifesta religia sau convingerea, in mod individual sau in colectiv, in public sau in particular, prin cult, invatamant, practici si indeplinirea ritualurilor”. In acest mod defineste Conventia Europeana a Drepturilor Omului libertatea religioasa, preluand si dezvoltand prevederile Declaratiei Universale a Drepturilor Omului. Curtea de Justitie a interpretat aceste dispozitii asociind libertatea de circulatie, dreptului individual de a-si manifesta convingerile (1). Astfel, unele restrangeri ale libertatii de circulatie, avand ca efect limitarea accesului la lacasurile de cult si a participarii la ceremoniile religioase, aduc atingere dreptului garantat de art.9 CEDO. Cu toate acestea, persista diverse limitari, care ingreuneaza sau chiar nu permit pelerinajele spre diferite colturi sacre ale lumii.

Ideea organizarii unor *pelerinaje*, spre locuri considerate sfinte, cu ocazia diverselor sarbatori dateaza chiar din epoca dinainte de Hristos. Acest lucru este dovedit de originea latina a termenului *peregrinus*, ce se referea initial la cineva care se indeparteaza de propriul tinut si traieste ca strain in alt loc. Incepand chiar cu Antichitatea, cuvantul latin sufera incet o transformare semantica in directia actualei semnificatii: calator spre locuri sfinte, cu scop devotional. Nu se stie cand a avut loc primul pelerinaj din istorie, insa Eusebius, in lucrarea "*Istoria*", relateaza despre o calatorie de la Cappadocia la Ierusalim, in secolul III. Pelerinajele in locurile sfinte au devenit mai frecvente dupa inscaunarea Imparatului Constantin si vizita la Ierusalim a Imparatesei Elena. In secolul IV apar primele marturii scrise despre pelerinaje, cu detalii despre drumurile strabatute, oamenii intalniti si locurile prin care au trecut pelerinii.

Pelerinajul, ca o calatorie religioasa la un loc sfant, este intalnit in toate marile religii ale lumii. Grecii obisnuiau sa ceara sfaturi de la zeitati prin intermediul oracolelor, cum ar fi cel de la Delphi; vecinii evrei mergeau la Dan (in Israelul de astazi) sau la Bethel (acum Beitin, in Iordania); pelerinajul la Mecca (acum in Arabia Saudita) este obligatoriu pentru orice musulman. In Japonia, se organizeaza pelerinaje la Templul Sensoji si la caile de pelerinaj din Muntii Kii, in Mexic, la Mormantul Our Lady of Guadalupe, in Iran - Mormantul lui Imam Reza, iar in Irak la Mormantul lui Imam Hussein. Multimi imense de budisti se perinda, de asemenea, in tot timpul anului la Kapilavastu, locul unde s-a nascut Buddha, la Benares unde si-a inceput misiunea sau la Kasinagara unde a murit. Crestinii de odinioara obisnuiau sa faca pelerinaje la Ierusalim, Canterbury, Santiago de Compostella, Lourdes. Dintre toate aceste locuri de pelerinaj, unele ies in evidenta prin conflictele pe care le genereaza. Astfel, in loc ca acest ritual periodic sa fie un element de bucurie, acesta devine momente de confruntari si intoleranta.

Ierusalimul este capitala prin definitie a celor trei mari religii monoteiste ale lumii: *Mozaismul*, *Crestinismul* si *Islamismul*, fiecare in parte revendicandu-si cate un drept de mostenire spirituala: evreii, ca punct de plecare al statului antic davidic si locul Templului Legii celei Vechi, crestinii pentru istoria mantuirii neamului omenesc, si nu in ultimul rand comunitatile islamice pe baza a doua traditii, prima conform careia neamurile semitice arabice desprinse antropologic dintr-un trunchi comun au ca stramos pe Ismael, intaiul nascut al Patriarhului Avraam si cealalta conform careia Profetul Muhammad s-a ridicat la cer din Cetatea Sfanta. In spatele zidurilor inconjurand "Orasul vechi", se afla mormintele unor renumite personaje biblice care de-a lungul vremii au scris istoria

framantata a acestor locuri, dar si legendara Gradina a Ghetsemani, parcul cu maslini unde Issus a cautat alinare, in asteptarea sacrificiului suprem. Credinciosii musulmani vin sa se reculeaga intr-o magnifica moschee inchinata spiritualitatii lumii arabe, stralucitoarea Qubbat as-Sakhra, iar ortodocsii evrei murmura rugaciuni la baza Zidului Plangerii. Revendicarile mostenirii spirituale au atras in scurt timp impartirea religioasa, pe zone, a Ierusalimului, dar si nedorite conflicte privind Locurile Sfinte ca au apartinut diverselor comunitati, mozaice, crestine si musulmane.

Situat la granita dintre Israel si Autonomia Palestiniana, orasul si-a triplat suprafata odata cu reunificarea teritoriilor in 1967, anul cuceririi sale de catre fortele militare sioniste. Tot atunci, guvernul israelian a adoptat o lege prin care permitea accesul liber la Locurile Sfinte al tuturor pelerinilor, indiferent de orientarea religioasa dovedita. Astfel, noua capitala a putut sa-si dezvolte pe parcursul ultimelor decenii o serie de circuite turistice, cu semnificatie istorica si culturala aparte, destinatii cu puternica influenta spirituala si importante centre de pelerinaj. Cu toate acestea, anual se semnaleaza confruntari intre pelerini si musulmani si incercari de a impiedica mai ales pelerinajul de Pasti. Daca locul era vizitat in trecut de milioane de pelerini, numarul acestora a scazut dramatic dupa septembrie 2000, cand reluarea Intifadei i-a facut pe pelerini sa se teama sa viziteze tara Sfanta.

Confruntari sangeroase au avut loc si in Irak, in 2007, odata cu pelerinajul catre orasul sfant siit Kerbala (2). 52 de persoane au murit si alte 300 au fost ranite in ciocnirile dintre politie si persoane inarmate neidentificate. Autoritatile irakiene au dat vina pentru cele intamplate pe militiile liderului siit Moqtada al Sadr, insa martorii afirma ca tulburarile au fost provocate de politie. Milioane de pelerini siiti sosesc anual, la Kerbala, in sudul Irakului, pentru a se inchina la mausoleul imamului Hussein. Figura religioasa importanta, Hussein a devenit un martir venerat de catre siiti dupa ce a fost asasinat in secolul al VII-ea. Unul dintre ritualurile credinciosilor siiti consta in autoflagelare, anumite scene de la pelerinajul anual din Kerbala fiind de-a dreptul cutremuratoare. Cantand „*Labeik Ya Hussein! Labeik Ya Hussein!*” (Raspundem chemarii tale, Hussein!), grupuri de pelerini se lovesc cu brutalitate peste fata sau piept si se biciuiesc pana la sange. Anul acesta, pentru a preintampina atentatele, care au insangerat deja procesiunile, serviciile de securitate irakiene au desfasurat un dispozitiv impresionant de securitate, ce numara circa 50.000 de politisti si soldati.

Pelerinajul ritual comunitar este unul din cei „cinci stalpi” ai Islamului si se desfasoara in fiecare an intre zilele de 8 si 12 ale lunii *dhū-l-hiġġa*, ultima luna din calendarul islamic, la Mecca si imprejurimile sale. Intrarea in starea de sacralitate (ar.: *ihrām*) se face prin ablutiuni (spalari) totale, prin adoptarea tinutei de pelerinaj care consta, la barbati, in doua bucati de panza (alba) fara cusaturi sau noduri, puse, una in jurul taliei, cealalta peste umar acoperind o parte din bust, iar ca incaltaminte, sandale; pentru femei insa nu exista o tinuta anume in afara de cea traditional islamica. Barbatii se rad in cap, iar femeile isi taie simbolic o suvita. Orice deosebire de clasa sociala este astfel anulata. Cu toate acestea, discriminarea apare si in acest context. Prezenta nemusulmanilor este total interzisa in Mecca si in imprejurimile sale. Pelerinii au o viza speciala care atesta apartenenta lor la religia islamica, iar pe drumurile care duc spre Mecca sunt numeroase puncte de control menite sa-i depisteze pe eventualii intrusi (3).

Muntele Athos este un alt loc de pelerinaj controversat. Acesta a fost declarat loc sfant in urma decretului Imparatului bizantin Vasile I in secolul IX. Interdictia accesul femeilor pe muntele, prin asanumitul „avaton”, a fost introdus in secolul XI. Athos este considerat teritoriul Preacuratei Fecioara Maria, unica persoana de sex feminin care este prezenta pe munte. Accesul pe insula este interzis nu doar femeilor, dar si animalelor de genul feminin, cu exceptia gainilor si pisicilor. Frontierele Athosului au fost deseori incalcate si de diverse aventuriere sau feministe, care au cautat sa protesteze in acest fel fata de interdictia pe care o considera „discriminatorie”. Acum cativa ani, autoritatile grecesti au reactionat negativ la o rezolutie al Parlamentului European prin care acesta

cerea "garantarea egalitatii in drepturi intre femei si barbati". In pofida acestui fapt, guvernul grecesc a afirmat ca va ramane fidel traditiilor ortodoxe grecesti.

Intr-o epoca marcata de viteza, de "comprimarea" distantelor sau de modalitatea de a socoti totul in bani, pelerinajele reprezinta un ragaz de reimprospatare si regenerare spirituala. In acest sens, Papa Benedict al XVI-lea lanseaza constat apeluri pentru libertate religioasa in tarile arabe si a spus ca toti oamenii ar trebui sa se bucure de dreptul de a-si practica deschis religia. Dreptul la viata, dreptul la libertatea de religie sau de credinta, si respectul pentru mostenirea religioasa si culturala constituie premisele de baza ale existentei umane. Faptul ca exista inca multe locuri in lume in care dreptul de a se aduna pentru cult fie nu este recunoscut, fie este limitat pentru membrii unei anumite religii, sau in care credinta religioasa este respinsa in numele dezvoltarii sau al gandirii moderne, este o realitate trista, ce contravine oricarei pretentii pentru o lume mai dreapta, mai pasnica, in care drepturile si libertatile fundamentale sa fie mai larg promovate si respectate.

Note de subsol:

- (1) CEDO, 10 mai 2001, cauza *Cipru c. Turcia*.
- (2) Kerbala este al patrulea loc sfant al siitilor, dupa Mecca, Medina si Najaf.
- (3) In secolele trecute, unii calatori sau cercetatori de alta religie, ca Ulrich Jasper Seetzen (1809), Heinrich von Maltzan (1860) sau Johann Ludwig Burckhardt (1814), au reusit sa patrunda tainic in oras, fiind imbracati ca musulmani sau ca sclavi ai musulmanilor

Sarbatoarea Invierii

BREZOIU Gabriel Andrei

Clasa a XI-a

Colegiul National de Informatica „Tudor Vianu”, Bucuresti

<http://gabybrezoiu.blogspot.com/>

Sarbatoarea Invierii – moment de maxima importanta pentru lumea crestina, reprezinta evenimentul care ar trebui sa ne reaminteasca sa fim mai toleranti si mai milostivi cu cei din jur.

Asa cum Biblia ne ofera un model ideal al acestor doua trasaturi de caracter, macar in preajma acestui moment, am putea si noi sa ne gandim mai mult la cei din jur, la nevoile si nazuintele lor ...

Este uimitor cum in noaptea Invierii Domnului, bisericile sunt neincapatoare de atatia credinciosi. Lasandu-i la o parte pe cei care fac din asta un «eveniment monden», eu consider ca acea atmosfera este feerica. E o ocazie minunata de a fi mai buni unii cu ceilalti si de a ne elibera de griji si probleme ... macar pentru cateva momente. Chiar merita!

Am convingerea ca aceasta ocazie reprezinta un moment optim pentru ca fiecare dintre noi sa-si regaseasca acea parte pura si inocenta din adancul sufletului sau si sa o arate celor din jur chiar si pentru cateva clipe.

Paste fericit si fie ca lumina Invierii sa va aduca bucurie si speranta!

Itinerariu sentimental

COLTAN Daniela

Facultatea de Stiinte Politice, anul IV
Facultatea de Drept, anul I
Coordonator de proiecte, AEPADO

Sufletul crestin patruns de minunatul si inaltatorul eveniment, Pastele, isi descopera fragilitatea prin diferite activitati. Fie ca se afla in **Bucovina**, unde fetele spala cu apa neinceputa (persoana ce a scos apa din fantana nu a vorbit pana cand apa nu a fost folosita) limba clopotnitei, apa cu care ele in zori de zi se spala pentru a fi frumoase tot anul. Sau in zona **Campulung Moldovenesc**, unde in zorii zilei de duminica, se aduna in curtea bisericii credinciosii ce pregatesc intr-un cos seminte de mac (ce urmeaza a fi aruncate in rau pentru alungarea secetei), sare (care va aduce belsug), zahar (folosit ori de cate ori vitele vor fi bolnave), faina (pentru ca rodul graului sa fie bogat), ceapa si usturoi pentru protectia impotriva insectelor. Deasupra acestora se aseaza pasca, oua, branza, bani, flori, prajituri, peste afumat, sfecla rosie.

In zona **Sibilului** are loc un obicei asemanator cu cel de Craciun, impodobirea bradului, numai ca nu cu globuri, cu oua goale, vopsite in diferite culori. In **Maramures** copii pana la varsta de 9 ani se duc in vecini sa anunte Invierea Domnului...

In **Arges** printre dulciurile pregatite pentru Paste se vor gasi si covrigii cu ou (in compozitia lor, se stie faptul ca se adauga multe oua, cam 10/15 la 1 kg de faina), simbolul belsugului. In **Banat**, la micul dejun se practica tamaierea bucatelor, apoi fiecare mesean primeste o lingura de Paste (vin si paine - sfintite). In dimineata de Paste copii se spala pe fata cu apa proaspata de la fantana in care s-au pus un ou rosu si fire de iarba verde.

In alta zona a tarii, in **Tara Motilor**, in noaptea de Paste se ia toaca de la biserica, se duce in cimitir si este pazita de feciori. Daca a fost furata, ei sunt pedepsiti sa ofere un ospat a doua zi din care sa se infrupte si "hotii" si "pagubiti". Daca aceia care au incercat sa fure toaca nu au reusit, atunci ei vor fi nevoiti sa ofere ospatul.

Indiferent de locul unde exista manifestari ale acestei sarbatori, se creaza un miracol, un miraj, prin care sufletele devin mai ingaduitoare, mai blande. Gesturile insotesc crestinarea locurilor.

Fie ca sfintele sarbatori de Paste sa va lumineze casele, familia si viata! Acest nou inceput sa va dea taria de a fi mai impacati cu divinitatea, cu cei din jur si cu dumneavoastra insiva!

Va doresc multa liniste sufleteasca, intelepciune si echilibru. Hristos a Inviat!

Pastele intre sarbatoare si simbol

DREHLUTA Silvia

Studenta, anul III

Facultatea Studii Economice Europene
Universitatea Romano-Americana, Bucuresti

In urma cu cativa ani, in timp ce ajutam la prepararea bucatelor pentru masa de Paste, s-au nascut in mintea mea catava intrebari, pentru ca nu intelegeam de ce, in perioada Pastelui se fac atatea pregatiri, cumparaturi, de ce vine iepurasul, de ce se ofera si se primesc cadouri si lucruri asemanatoare. M-am intrebat direct, ce este Pastele, de ce se numeste Paste, care este semnificatia lui, de unde provine?

I-am intrebat pe cei din jur, dar am primit numai cateva raspunsuri superficiale. Asa ca la lucru.. in cautarea raspunsurilor...

Am gasit ca denumirea de Paste provine de la paganii antichi, de la zeita Eostere, ce reprezinta zeita fertilitatii.

Documentele demonstreaza ca, data sarbatorii Pastelui a fost stabilita de Constantin cel Mare. In acea perioada de inceput, crestinii cautau acceptare printre pagani si pentru realizarea unei uniuni, au hotarat de comun acord sarbatorirea si stabilirea datei pentru Paste, in echinocliu de primavara, cand pagani sarbatoreau renasterea naturii prin sarbatorile fertilitatii. In acest cadru, gasim un element caruia i se acorda foarte mare atentie, *oul* - care pentru ei era simbolul fertilitatii, iar ciocnirea oului semnifica – eliberarea vietii. Colorarea oulor reprezinta explozie de culoare, primavara.

Un alt element: *iepurusul* - isi are originea tot in paganism si reprezinta cel mai prolific animal.

Astazi, Pastele este sarbatoarea crestinilor, in care se comemoreaza moartea si invierea Domnului Hristos. Dar de ce a existat moartea Domnului Hristos? Aici am gasit ceva mai mult decat sarbatoare. Am gasit faptul ca cineva a murit, si-a dat viata pentru mine. Acest sacrificiu a avut loc la *Golgota*, in locul numit "Capatana".

Acolo a avut loc o lupta teribila. Masura intensitatii ei era vinovatia unei lumi care zacea in pacat, si apasa greu asupra Domnului Hristos, pentru ca El a creat o lume perfecta, deoarece ni se spune: "*Dumnezeu s-a uitat la tot ce facuse, si iata ca era foarte bune*", dar Satana cel care a adus pacatul in lume, a schimbat rostul lucrurilor bune.

Priviti-L platind pretul ce trebuia platit pentru mantuirea celor pacatosi.

O cunoscuta autoare din S.U.A. - *Ellen White*, ne descrie evenimentul in modul cel mai real. "*In agonia Sa, El se prindea de pamantul rece, ca si cand ar fi vrut sa impiedice despartirea, indepartarea de Tatal Sau. De pe buzele Sale veni strigatul amar: Tata, daca este cu putinta departeaza de la Mine paharul acesta! Dar chiar si in acele imprejurari El a adaugat: Totusi nu cum voiesc Eu, ci cum Voiesti Tu.*

Suferinta Sa era mare. Cand agonia sufletului L-a cuprins, sudoarea L se facuse ca niste picaturi mari de sange, care cadeau pe pamant. Chiparosii si palmierii erau martori tacuti ai chinului Sau de moarte".

Acesta chiar a fost un sacrificiu, dar pentru cine, de ce? Aceeasi autoare continua: "*El a suportat, a indurat ceea ce nici o fiinta omeneasca nu va putea indura vreodata, caci El a gustat suferintele mortii pentru fiecare om, sa poata fi iertat de pacat, fara nici-o plata*".

Am inteles acum care este semnificatia Pastelui, mi-am dat seama ca in afara de sarbatoare, exista cu totul o alta semnificatie.

Iar, daca pentru mine a fost cineva care a murit, sa pot fi iertat de pacat, sa iert si eu la randul meu, dupa exemplu asa minunat pe care l-am primit.

Asadar, cu ocazia Pastelui care se apropie, va indemn sa-i cautati adevarata semnificatie pentru voi, si sa il pretuiti mai mult decat o sarbatoare!

Sarbatoarea la romani - Un Paste "mai Paste" ca in alte locuri

IATESEN Ana- Eliza

Clasa a XII-a

Liceul Teoretic "Vasile Alecsandri", Iasi

"Nicaieri ca pe meleagurile mele fluierul nu canta mai frumos, codrul nu doineste mai poetic, pastorii nu buciuma mai jalnic... batranii si copiii nu canta si danseaza mai frumos"

Mihail Sadoveanu

"Fiecare dintre noi e legat puternic, prin firi ne vazute, dar simtite, de vatra natala, de locurile, oamenii, limba, obiceiurile de acasa pe care le poarta in inimi pe toate drumurile vietii." (Moise Ilies)

Nicaieri ca la noi, romanii, Sarbatoarea Pastelui nu se "simte" mai frumos, mai nobil si mai inaltator... nicaieri nu vom reusi sa adunam in noi atata sacralitate, si entuziasm in fata unui eveniment atat de coplesitor ca Invierea Domnului. Nu suntem nationalisti, ci doar ne respectam traditia, ne place faptul ca o avem, inca exista, si se pastreaza mai bine ca in alte locuri.

Romanul - prototipul individului cu respect pentru ceea ce are acasa, este "instruit" sa traiasca sarbatoarea asa cum au trait-o parintii, bunicii si asa cum o vor simti, poate, nepotii, pe care ii va invata ca acasa este locul unde spiritul se simte cel mai bine. Traieste de mic inconjurat de obiceiuri, creste respectandu-le si, constientizand importanta conservarii lor, le "cultiva creativ" generatiilor urmatoare. Se simte in largul lui atunci cand o Sarbatoare mare, precum Pastele, o traieste "prin firi ne vazute" la vatra natala.

"Tot ce e vechi e sentimentul", spunea Nicolae Iorga si, daca acest lucru e adevarat, atunci se cuvine sa facem inevitabila distinctie intre sat si oras, intre "cum se simte acolo" si "cum se simte aici", intre ce le lipseste lor, si ce nu ne-ar mai trebui noua, sau viceversa.

Taranul este omul absolut, care traieste si se re-traieste prin traditie, cantec, obicei, Sarbatoare. Romanul de la oras - numit conventional orasean - se diferentiaza de celalalt prin ceea ce el numeste "emancipare", "mandrie", "superioritate". Taranul se exprima in acord cu imprejurarile care l-au format, si care l-au initiat, vorbeste ca un intelept, si manifesta mai mult decat respect si sentiment pentru Sarbatori. Oraseanul in schimb, vorbeste "afacereza"; cat despre sentimente, sunt doar un "feeling". Aceasta distinctie nu reprezinta insa o amenintare pentru ceea ce trebuie sa insemne Pastele la romani. Traditia se va pastra, asa cum s-a mentinut pana acum; desi nu in stare ingenua, sentimentul primordial inca mai e in esenta specific romanesc, grandios, unic.

Pastele este asadar simbolul re-unirii trupesti si spirituale cu sacralitatea. Inseamna polarizarea raului si glisarea intr-o lume cel putin inaltatoare... Pentru noi – romanii, e prilejul evocarii sentimentelor originare, pe care numai noi stim cum sa la pretuim, prin datini, credinta si alienare. Prin dorinta indestructibila de a lasa o mostenire celor care ne urmeaza, si insasi prin existenta noastra, care ne face sa simtim ca suntem romani, si ca "acasa" este locul si timpul celor mai intense traiiri.

HRISTOS A INVIAT!

SA SIMTIM SARBATOAREA! SA SIMTIM CA TRAIM!

NEGREA Gica Gherghina - lect.univ.dr.

Universitatea "Constantin Brancoveanu"

Facultatea de Management Marketing in Afaceri Economice, Braila

Poate ca nu ar trebui sa ne amintim doar de Sarbatori de aceste indemnuri, sau de altele dar...de cele mai multe ori, si pentru multi dintre noi asa se intampla. Ma trezesc ca, asa mi se intampla si mie... sa imi amintesc sa reflectez, acum si la indemnul vostru, dragi prieteni din redactie, la partea cea mai adanca a fiintei mele. La sufletul meu!

Facand asta ma descopar trista, obosita, plina de nerealizari in adancul fiintei mele, in ciuda celor exterioare, mai ales financiare. Ma intreb atunci, firesc, de ce?

Cred, ca multi altii, am fost prinsa in vartejul uitarii de sine, al dedicarii pentru cauza altora, uitand de mult ca, **pentru a reusi sa ii facem pe altii fericiți, trebuie sa fim in primul rand noi fericiți.**

Imi doresc, asadar, pentru mine si pentru toti cititorii ce "au uitat de ei"... sa imi fac timp sa citesc o carte, sa vad un film, sa ma plimb in parc singura cu gandurile mele...

Paste Fericit! Tuturor.

Trairea mistica ortodoxa

RUSU Doina - Cristina

Studenta, anul IV

Facultatea de Filosofie, Universitatea Bucuresti

Experienta mistica este imposibil de comunicat altfel decat prin simboluri si alegorii, deci descrierea ei este diferita decat este ea in sine. Care mai este atunci scopul incercarii de a descrie trairea mistica? Celui care a trait-o deja nu ii este cu nimic necesara, iar celorlalti, fiind departata de ceea ce este cu adevarat, nu le sporeste cu nimic cunoasterea lui Dumnezeu. Ar parea ca doar cunoasterea rationala le este accesibila tuturor oamenilor, iar cea apofatica, fiind personala si imposibil de comunicat, nu are sens decat pentru cel care a experimentat-o.

Este clar insa ca cele doua tipuri de cunoastere a lui Dumnezeu nu sunt opuse una alteia, asa cum considera, de pilda, Bergson. El spunea ca apofatismul este o exceptie acordata catorva suflete, care se bucura de trairea adevarului, in timp ce toti ceilalti trebuie sa se supuna in fata dogmei, ca in

fata unei autoritati coercitive. Daca acceptam aceasta ruptura intre cele doua tipuri de cunoastere a lui Dumnezeu, trebuie sa acceptam un conflict intre teologi si mistici, ipoteza care pare absurda in cadrul religiei ortodoxe.

Care este raportul dintre **cunoasterea apofatica** sau negrita si cea catafatica, sau rationala (1)? *Dumitru Staniloaie* gaseste trei idei care trebuie mentionate cand este vorba de raportul dintre cele doua. In primul rand, cea apofatica este considerata superioara celei de a doua, fiind imposibil de exprimat in cuvinte. Prin ea avem experienta directa a prezentei lui Dumnezeu, prin cea de-a doua il cunoastem pe Dumnezeu in calitate de creator al lumii. Cele doua tipuri de cunoastere nu pot fi inseparate total, deoarece, cunoasterea apofatica nu poate fi exprimata altfel decat prin termenii cunoasterii rationale, prin *via negativa*. In cunoasterea apofatica, „*subiectul uman traieste in mod real un fel de scufundare in infinitatea lui Dumnezeu, in atotputernicia Lui, in iubirea Lui. Prin cunoasterea apofatica subiectul uman nu numai stie ca Dumnezeu e infinit, atotputernic etc., ci si experiaza aceasta. Dar in experienta aceasta, infinitatea lui Dumnezeu se prezinta in fapt atat de coplecitoare, ca omul isi da seama ca ea e de altfel decat cea gandita, ca este de netamaduit*” (2).

Ceea ce deosebeste cunoasterea apofatica de cunoasterea rationala este relatia fiecareia cu lumea. Prima este prilejuita de privirea lumii, dar o depaseste, in timp ce cunoasterea rationala e legata intrinsec de lume, si il descopera pe Dumnezeu cauza ei, contemplandu-l fie pentru ca apare prin lume, fie ca ceva aparte. Subiectul uman traieste mai intens pe Dumnezeu ca persoana in experienta apofatica, deoarece face uz de tot continutul revelatiei supranaturale.

Al treilea lucru care le deosebeste este faptul ca un om care progreseaza in viata duhovniceasca va imbiba cunoasterea rationala a lui Dumnezeu de cunoasterea apofatica, de cunoasterea directa a lui Dumnezeu, ceea ce face ca cele doua cunoasteri sa se intalneasca in vorbirea despre Dumnezeu a sfintilor. Cunoasterea apofatica, desi foloseste *via negativa*, este mai presus de orice fel de cunoastere, caci a vedea pe Dumnezeu este mai presus decat a grai despre El, depaseste tot ceea ce cuvintele pot exprima (3).

Spuneam la inceputul lucrarii ca atitudinea apofatica, nu poate fi exprimata decat prin alegorii. Sfantul Pavel este primul care compara atitudinea apofatica cu lucrarea implinita de Hristos, care nu poate fi inteleasa nici macar de catre ingeri. Lucrarea, numita *rascumparare*, a fost reluata de toti Sfintii Parinti, alaturi de o alta, aceea de *mijlocitor*, care impaca pe oameni cu Dumnezeu prin Crucea pe care El desfiinteaza dusmania. Alte imagini folosite au fost *lupta*, *cucerirea*, *distrugerea puterilor potrivnice*, toate cu caracter razboinic. Imaginile prin care Dumnezeu se arata sunt simboluri si trebuie intelese ca semne ce conduc la sensuri mai inalte, chiar daca sunt luate din lumea materiala.

Asa cum afirma *Lossky*, teologia si mistica in Biserica Ortodoxa se sprijina si se intregesc reciproc. „*Una este cu neputinta fara cealalta: daca trairea mistica este o punere in valoare personala a continutului credintei comune, teologia este o expresie, spre folosinta tuturor a ceea ce poate fi incercat de fiecare. In afara adevarului pastrat de Biserica in totalitatea ei, experienta personala ar fi lipsita de orice siguranta, de orice obiectivitate; ar fi un amestec de adevar si minciuna, de realitate si iluzie, ar fi „misticism” in intelesul peiorativ al cuvintului. Pe de alta parte, invatatura Bisericii nu ar avea nici o influenta asupra sufletelor daca nu ar exprima o traire oarecum launtrica a adevarului dat intr-o masura diferita fiecarui credincios. Asadar, nu exista mistica crestina fara teologie, dar, mai ales, nu exista teologie fara mistica*” (4). Acest lucru este mai accentuat in cazul Bisericii crestine, care nu face o distinctie clara intre teologie si mistica, neputand exista una fara cealalta.

Tocmai pentru ca nu il putem cunoaste pe Dumnezeu si oricat de sus am ajunge in procesul cunoasterii Sale tot ce am putea spune ar fi ca este de necunoscut, teologia trebuie sa fie nu o cautare de cunostinte pozitive cu privire la fiinta dumnezeiasca, ci o experienta a ceea ce este mai presus de orice intelegere. Aceasta este ceea ce deosebeste crestinismul de agnosticism.

Agnosticismul considera ca Dumnezeu nu poate fi cunoscut, in timp ce in crestianism cunoasterea se poate savarsi, pe calea uniunii cu Dumnezeu.

Vladimir Lossky pune in discutie o problema care a aparut in teologia Bisericii Ortodoxe la jumatatea secolului al XIV-lea si s-a discutat in cadrul mai multor sinoade ecumenice. Problema este aceea a accesibilitatii la natura inaccesibila a lui Dumnezeu. Cum poate Dumnezeu sa fie obiectul unirii si, in general, obiectul experientei mistice? Raspunsul este dat de *Sfantul Grigorie al Tesalonicului*: asa cum Dumnezeu este in acelasi timp Unul si Trei, in acelasi mod natura dumnezeiasca este in acelasi timp neparticipabila si totusi participabila. Ne unim cu Dumnezeu si totusi El ramane cu totul inaccesibil. Aceasta antinomie trebuie recunoscuta ca un criteriu al slavei. Dumnezeu in acelasi timp se coboara la capacitatea omului de a-l sesiza, si in acelasi timp il cunoastem prin transcendentia Sa.

Biserica Ortodoxa cunoaste in foarte putine cazuri scrieri autobiografice cu descrierea experientei mistice, si mai putine inainte de secolul al XII-lea. De cele mai multe ori, acesta era povestita duhovnicului si ucenicilor. „*Ceea ce se arata in afara sint doar roadele unirii: intelegiunea, cunoasterea tainelor dumnezeiesti exprimata intr-o invatatura teologica sau morala, in sfaturi care sint destinate sa intareasca pe frati. In ceea ce priveste latura intima si personala a experientei mistice, ea ramane ascunsa tuturor privitorilor*” (5).

Apofatismul nu este in mod necesar o teologie a extazului, dar cel care are aceasta experienta trebuie sa refuze sa-si formeze concepte cu privire la Dumnezeu, apofatismul este o contemplare a tainelor divine. „*Acest lucru exclude cu desavarsire orice teologie abstracta si pur intelectuala, care ar voi sa adapteze la limitele cugetarii omenesti tainele intelegiunii lui Dumnezeu. Aceasta este atitudinea existentiala care il angajeaza pe om in intregime: nu exista teologie in afara de traire; trebuie sa te schimbi, sa devii un om nou. Spre a-L cunoaste pe Dumnezeu trebuie sa te apropii de El; nu esti teolog daca nu urmezi calea unirii cu Dumnezeu*” (6).

Sfintii Parinti care au incercat sa descrie aceasta atitudine si posibilitatea ei, au explicat ca omul trebuie sa indumnezeiasca intreaga sa fire, devenind astfel o persoana creata din doua firi – „*firea umana indumnezeita si firea sau, mai degraba, energia dumnezeiasca indumnezeitoare*”. La Hristos era altfel, deoarece indumnezeita este firea Sa omeneasca, preluata in deplinatatea Sa de persoana dumnezeiasca, dar in cazul nostru trebuie indumnezeita intreaga fire, pentru ca toata apartine persoanei umane.

Asceza este calea care trebuie urmata pentru a ajunge la uniunea mistica. Cele doua nu pot fi insa net separate si nu au sens una fara cealalta: „*caci o asceza care nu duce nicaieri, care-si are scopul in ea insasi, ca o calatorie fara scop, precum o traire mistica neprecedata de o asceza e un sentimentalism tulbure, incarcat de toate primejdiile*” (7). Asceza este un drum riguros, o disciplina stricta, care tine atat de dezvoltarea vietii morale, cat si de principiile credintei.

Dumnezeu nu ii alege pe cei care vor avea parte de o experienta mistica, pentru aceasta omul trebuie sa duca o viata asceta, sa faca un efort necontenit, sa se lupte cu firea umana decazuta. Dumnezeu nu sileste omul, „*ci sta cu rabdare la poarta inimii sale, asteptand cu rabdare momentul in care aceasta inima i se va deschide. Dumnezeu insusi il cauta pe om inainte ca omul sa-L caute pe Dumnezeu*” (8). Pentru a fi apt de unirea cu Dumnezeu omul trebuie sa isi curete sufletul, pentru a-i spori subtilitatea. „*Aceasta subtilitate paraseste orice inteles atins despre Dumnezeu si tendinta trandava de fixare in el, sau tendinta de a-l face idol si de a imobiliza spiritul in inchinarea realitatii lui marginite*” (9). Omul poate primi harul dumnezeiesc doar atunci cand are in suflet bucurie, dragoste, smerenie, mangaiere, siguranta. Toti suntem *dupa chipul* lui Dumnezeu, dar aceasta este calea pentru a fi si *dupa asemanarea* Sa.

Nu se poate ajunge la unirea cu Dumnezeu decat prin Biserica, pe care Parintii greci o aseamana adesea raiului pamantesc, in care oameni trebuiau sa ajunga la starea de indumnezeire. In Ortodoxie nu exista riscul pierderii comuniunii cu Dumnezeu. Totusi, orice pacat poate face ca harul

sa devina nelucrador, dar el ramane unit firii care a primit Duhul Sfânt (10). Biserica este conditia obiectiva necesara unirii cu Dumnezeu, dar depinde de fiecare dintre noi sa indeplinim si conditiile subiective, sa urmam calea crestina, ascultand poruncile lui Dumnezeu.

Toate faptele bune trebuie savarsite in numele lui Dumnezeu, virtutile fiind doar un mijloc de a accede la unirea cu Dumnezeu, nu scopul vietii crestine. Virtutile nu au valoare daca le dobandesti prin constrangere, acestea sunt virtutile intoxicate, care au un interes, pe care nu le dobandim pentru ele insele, ca si faptele bune pe care nu le faci in numele lui Hristos, ci in vederea unui beneficiu; *„omul trebuie sa simta virtutea ca pe o necesitate, iar apoi sa lucreze ca sa o dobandeasca. Nu ca Dumnezeu are nevoie de noi ca sa savarsim voia Lui, ci noi avem nevoie sa facem voia lui, ca sa ne eliberam de omul nostru cel vechi”* (11).

Fara **rugaciune** nu se poate ajunge la unirea cu Dumnezeu, pentru ca aceasta e o vorbire tainica cu Dumnezeu, este cea care face ca virtutile sa fie statornice, iar mila, cea mai mare dintre virtuti este fructul rugaciunii. Prima etapa a rugaciunii este cererea, dar apoi sufletul urca spre Dumnezeu, rugandu-L sa ii apara. El ne indeamna sa imitam in rugaciune pe sfinti, cerand lucrurile prin care vom dobandi imparatia cerului, si El ne va da atunci si bunurile pamantesti. Prin rugaciune, mintea coboara in inima, intai in inima de carne, apoi in cea duhovniceasca, iesind din timpul lumesc.

Pentru ca omul sa ajunga la unirea cu Dumnezeu trebuie sa fie intr-o stare permanenta de rugaciune, care presupune o anumita stare sufleteasca. El trebuie sa isi dea seama ca se afla in fata lui Dumnezeu, care il asculta, si sa atinga starea duhovniceasca. *„Sunt anumite imagini si amintiri care tulbura imaginatia si sufletul, napadindu-le; dimpotriva, este linistitor sa ne amintim ca Dumnezeu in care credem, care cunoaste cele mai tainice miscari ale sufletului nostru, care le vede pe toate si care cearca inimile si cerceteaza rarunchii fiecaruia”* (12). Cei care au experienta unei rugaciuni permanente stiu cate greseli pot fi evitate si cate fapte bune pot fi facute, atunci cand te afli in aceasta stare duhovniceasca.

Un alt aspect fara de care nu se poate vorbi de trairea mistica este **iubirea**, ca iubire de Dumnezeu si de aproape, rod al rugaciunii adevarate. Iubirea de aproape il face pe om sa fie asemeni lui Hristos. *„Aceasta viata in unitatea Trupului lui Hristos ofera persoanelor umane toate conditiile necesare pentru dobandirea harului Sfantului Duh, adica pentru a se impartasi din insasi viata Sfintei Treimi, din cea mai inalta desavarsire, care este iubirea”* (13). In viata de apoi toti suntem una, de aceea fiecare trebuie sa se preocupe si de ceilalti, nu doar de el, sa se roage si pentru sufletele celorlalti, atat a celor vii, cat si a celor morti, care sufera in iad, pentru ca vazandu-i pe cei care sufera in iad, nici cei din rai nu pot fi fericiti.

Smerenia este cea mai mare dintre virtuti, spune *Cuviosul Paisie Aghioritul*, alaturi de dragoste, caci cel care are smerenie are si dragoste. Fara smerenie, celelalte virtuti nu pot aparea in sufletul uman, la fel cum cel care are smerenie are toate celelalte virtuti si poate primi harul dumnezeiesc: *„cel care se pleaca cu smerenie si primeste loviturile celorlalti, scapa de propriile umflaturi, se infrumuseteaza duhovniceste ca un Inger, si astfel poate sa intre pe poarta cea stramta a Raiului. (...) Smerenia deschide portile Cerului si vine in om Harul lui Dumnezeu”* (14).

Cunoasterea lui Dumnezeu prin apofatism este *„palpitanta, apasatoare, dureroasa, bucuroasa, care trezeste in fiinta noastra responsabilitatea si incalzeste rugaciunea si care o face sa se stranga mai mult langa Dumnezeu”* (15). Arhimandritul Sofronie povesteste suferinta Staretului Siluan Athonitul, care a pierdut harul dupa ce a avut aceasta experienta: *„suferinta si durerea acestui suflet nu pot fi exprimate in cuvinte; el incearca un chin cu totul deosebit, un chin metafizic. Pentru omul care a vazut lumina Fiintei vesnice, care a incercat plinatatea, bucuria si blandetea negrita a iubirii lui Dumnezeu, nu mai exista nimic in aceasta lume care sa le poata inlocui”* (16). Pentru el viata pamanteasca devine o povara si tot ce face are ca scop unirea din nou cu Dumnezeu.

Trairea mistică este scopul vieții oricărui creștin, unirea cu Dumnezeu. După ce un credincios a experimentat această traire nimic din lumea aceasta nu poate fi mai deosebit pentru el. Pentru a folosi cuvintele *Parintelui Staniloaie*, „trairea apofatică echivalează cu un simț al misterului, care nu exclude rațiunea și sentimentul, dar e mai adânc decât ele”.

Aflând fericirea pe care au trăit-o misticii, fiecare om ar trebui să își dorească să trăiască același sentiment, aceasta este utilitatea încercării de a comunica experiențele personale.

Bibliografie:

Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte Duhovnicești, V – Patimi și virtuți*, Editura Evanghelistos, București, 2007;

Valdimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Rasarit*, Editura Bonifaciu, 1998;

Origen, *Despre rugăciune*, Editura Herald, București, 2006;

Arhimandritul Sofronie, *Viata și învățătura starețului Siluan Athoninul*, Editura Deisis, Sibiu, 2004;

Dumitru Staniloaie, *Ascetica și mistică creștină*, Casa cartii de știință, Cluj-Napoca, 1993;

Dumitru Staniloaie, *Trairea lui Dumnezeu în ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Note de subsol:

(1) Dionisie Areopagitul face această distincție între cunoașterea pozitivă, care procedea prin afirmatii și cea negativă. Cea dintâi este o cale nedesăvârșită, chiar dacă duce la o cunoaștere a lui Dumnezeu; cea de-a doua face să ajungem la necunoașterea totală, aceasta fiind calea desăvârșită, pentru că Dumnezeu în natura Sa nu poate fi cunoscut, El Dumnezeu este dincolo de ceea ce există. Distincția între cunoașterea apofatică și catafatică se bazează pe o altă, și anume aceea între energii și distincții (a se vedea Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Rasarit*, Editura Bonifaciu, 1998, cap. 4, „Energii necreate”, pp. 61-80.)

(2) Dumitru Staniloaie, *Trairea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 74.

(3) Ar fi interesant de introdus aici distincția dintre apofatismul ortodox și cunoașterea negativă intelectuală specifică Bisericii Catolice. Apofatismul este o apropiere de Dumnezeu, o experiență a Sa, în timp ce cunoașterea negativă intelectuală doar afirmă că despre Dumnezeu nu putem spune decât ceea ce nu este, fiind mai presus de orice capacitate de înțelegere umană.

(4) Vladimir Lossky, op. cit., p. 7.

(5) Lossky, op. cit., p. 18

(6) Lossky, op. cit., p. 36

(7) Dumitru Staniloaie, *Ascetica și mistică creștină*, Casa cartii de știință, Cluj-Napoca, 1993, p. 6

(8) Arhimandritul Sofronie, *Viata și învățătura starețului Siluan Athoninul*, Editura Deisis, Sibiu, 2004, p.

103

(9) Dumitru Staniloaie, *Trairea lui Dumnezeu în ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 85

(10) La Cincizecime Sfântul Duh coboară asupra celor botezați, prin taina Sfântului Mir. Acesta este începutul vieții duhovnicești, care are ca scop unirea cu Dumnezeu.

(11) Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte Duhovnicești, V – Patimi și virtuți*, Editura Evanghelistos, București, 2007, p. 153

(12) Origene, *Despre rugăciune*, Editura Herald, București, 2006, p. 49. Origene expune nu doar starea sufletească pe care trebuie să o avem în timpul rugăciunii, ci și locurile indicate pentru a te ruga, poziția corpului, în timp ce, Episcopul Teofan, de exemplu, consideră că aceste amănunte sunt de o importanță secundară.

(13) Lossky, op. cit., p. 194

(14) Cuviosul Paisie Aghioritul, op. cit., p. 168. În opoziție, cea mai mare dintre patimi este mandria, care închide porțile Cerului și nu lasă celelalte virtuți să salasluiască în suflet. Smerenia se dobândește punând pe seama lui Dumnezeu tot ce facem bun și considerându-ne nevrednici de binefacerile lui Sale.

(15) Dumitru Staniloaie, *Trairea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, p. 93

(16) Arhimandritul Sofronie, op. cit., p. 40

Libertatea de religie, intre protectie absoluta si restrangeri

RUSU Gabriela - Adriana

doctorand la Universitatea Montpellier I, Facultatea de Drept, Sectia Drept public
asistent universitar la Universitatea Montpellier I

Orice persoana are dreptul la **libertatea de gandire, de constiinta si de religie**; acest drept include libertatea de a-si schimba religia sau convingerea, precum si libertatea de a-si manifesta religia sau convingerea in mod individual sau in colectiv, in public sau in particular, prin cult, invatamant, practici si indeplinirea ritualurilor. (Conventia europeana pentru apararea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale (1), articolul 9, alineatul 1).

Considerata de catre *Curtea Europeana a Drepturilor Omului* drept una din bazele unei societati democratice, libertatea de gandire, de constiinta si de religie, element esential al identitatii credinciosilor, ridica multe semne de intrebare, in special in ceea ce priveste intinderea sa. Se poate vorbi de un drept absolut? Poate fi restransa aceasta libertate? Iar, daca da, in ce conditii? Care este raportul intre libertatea de religie si alte drepturi, in special libertatea de exprimare, atunci cand apare un conflict? Care drept prevaleaza si care face obiectul unor restrangeri?

Pe plan intern, articolul 29 din *Constitutia Romaniei* prevede in primul sau alineat „*Libertatea gandirii si a opiniilor, precum si libertatea credintelor religioase nu pot fi ingradite sub nici o forma. Nimeni nu poate fi constrans sa adopte o opinie ori sa adere la o credinta religioasa, contrare convingerilor sale.*” Din formularea acestuia am putea deduce ca este vorba de o libertate absoluta care nu poate fi ingradita? Sau caracterul absolut se refera doar la dreptul de a adera la o credinta religioasa, considerand ca a doua teza a acestui alineat nu face decat sa o explice pe prima?

Aceasta a doua interpretare este conforma *Conventiei europene pentru apararea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale* care in al doilea alineat al articolului 9 prevede „*Libertatea de a-si manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrangeri decat acelea care, prevazute de lege, constituie masuri necesare, intr-o societate democratica, pentru siguranta publica, protectia ordinii, a sanatatii sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor si libertatilor altora.*”

Din articolul 9 al acestui „instrument constitutional al ordinii publice europene” (2) si din bogata jurisprudenta in domeniu a Curtii de la Strasbourg reiese ca **libertatea de religie** comporta doua elemente. Daca libertatea de religie se refera in primul rand la forul interior al persoanei, ea implica si libertatea de a-si „manifesta religia”, prin cuvinte si acte (3).

In ceea ce priveste **dreptul de a avea convingeri religioase**, acesta se bucura de o protectie absoluta. Orice persoana este libera sa adere la religia potrivita propriilor conceptii despre viata, acest drept comportand si un aspect negativ si anume acela de a nu adera la nici o religie. De libertatea de religie se bucura astfel si ateii, agnosticii, scepticii sau indiferentii, putandu-se vorbi de o libertate negativa de religie. Individul este liber asadar sa adere sau nu la o religie, sa o practice sau nu (4), neputand fi constrans sa apartina unui grup religios sau sa participe la anumite ritualuri. In ceea ce priveste acest drept, orice interventie a statului sau a altor persoane este interzisa.

Alta este insa situatia dreptului de a-si manifesta religia, convingerile religioase. Aceasta libertate de manifestare include dreptul de a incerca convingerea aproapelui caci fara libertatea schimbarii religiei sau de convingere, articolul 9 nu ar mai avea nici un sens, precum si dreptul de a practica cultul, de a indeplini ritualurile si practicile, de a participa la viata religioasa a comunitatii, fara ca statul sau alte persoane ori grupuri sa intervina. Exercitat individual sau colectiv, in public sau

in privat, acest drept poate face obiectul anumitor restrangeri daca acestea sunt justificate de „necesitatea de a mentine un veritabil pluralism religios, inerent notiunii de societate democratica” (5).

Prin urmare, articolul 9 nu protejeaza orice act motivat de o credinta religioasa. Aceasta intrucat orice persoana, libera sa isi manifeste religia, este limitata in dreptul sau de drepturile si libertatile celorlalte persoane, inclusiv (sau in special) de libertatea de gandire, de constiinta si de religie a acestora. Astfel cum mentioneaza Curtea Europeana a Drepturilor Omului, intr-o societate democratica in care mai multe religii coexista in sanul aceleasi populatii, poate fi necesar ca aceasta libertate sa fie insotita de limitari apte sa concilieze interesele diferitelor grupuri si sa asigure respectarea convingerilor fiecaruia (6). Asadar, in anumite situatii, statul poate interveni, limitand libertatea de religie, daca aceste restrangeri sunt impuse ori justificate de respectul drepturilor celorlalti sau de mentinerea ordinii, securitatii si protejarea sanatatii publice.

Insa aceste interventii ale statului in libertatea de religie nu pot fi arbitrare, ci, asa cum precizeaza Conventia, ele trebuie sa fie prevazute de lege, adica sa aiba o baza legala accesibila si clara, sa aiba un scop legitim precum mentinerea sigurantei publice, a ordinii publice ori a sanatatii publice sau protejarea drepturilor celorlalti si sa fie necesare intr-o societate democratica, adica masurile luate la nivel national sa se justifice si sa existe un raport de proportionalitate intre obiectivul legitim urmarit si mijloacele utilizate.

Libertatea de religie... libertate absoluta in ceea ce priveste convingerile religioase, libertate relativa in ceea ce priveste exteriorizarea acestora...

La inceput de secol XXI, cand discutiile pe teme religioase devin din ce in ce mai aprinse, nu puteam sa nu ne gandim la *André Malraux*: „Secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi”...

Note de subsol:

- (1) Semnată în cadrul Consiliului Europei la 4 noiembrie 1950.
- (2) Curtea EDO, Hotărârea *Loizidou contra Turciei*, 23 martie 1995, §75.
- (3) Curtea EDO, Hotărârea *Kokkinakis contra Greciei*, 25 mai 1993, §31.
- (4) Curtea EDO, Hotărârea *Buscarini contra San Marino*, 18 februarie 1999, §34.
- (5) Curtea EDO, Hotărârea *Manoussakis și alții contra Greciei*, 26 septembrie 1996, §44.
- (6) Curtea EDO, Hotărârea *Kokkinakis contra Greciei*, 25 mai 1993, §33.

REDACTIA AEPADO:

Redactor-Sef: Catalin UNGURASU

Redactor-Sef Adjunct: Laurentia Mariana MEREUTA

Daca doriti sa publicati un articol in noul numar al Revistei AEPADO,
va rugam sa ne trimiteti un CV si titlul articolului dvs.

(cu o foarte succinta prezentare a continutului articolului)

la revista.aepado@gmail.com

Va asteptam!